

Sanja Žaja Vrbica, Peter Zimmermann, *Dunavska monarhija i Dubrovnik. Dubrovnik: Sveučilište u Dubrovniku, 2023., 235 str.*

U današnjem dobu sveopće digitalizacije te novih pristupa i metoda arhiviranja s naročitom pozornošću pristupamo „analognoj dokumentaciji” izvornih dokumenata koji se čuvaju na tradicionalan način. Bogata arhivska dokumentacija o Dubrovniku koja se nalazi u Državnom arhivu u Dubrovniku i Austrijskom državnom arhivu u Beču dala je povod istraživanju manje poznate i obrađivane teme o transformaciji i modernizaciji Grada tijekom austrijske uprave u razdoblju 19. stoljeća.

Zahvaljujući suradnji dvaju stručnjaka, povjesničarke umjetnosti Sanje Žaja Vrbica, izvanredne profesorice na Odjelu za umjetnost i restauraciju Sveučilišta u Dubrovniku, i slovensko-njemačkog profesora emeritusa, inženjera i poznavatelja vojne povijesti Petera Zimmermanna, ti su dokumenti prvi put detaljno pregledani, istraženi i interpretirani u novoobjavljenoj knjizi u izdanju dubrovačkog sveučilišta.

Neminovnost šira obuhvata istraživanja u Beču i Dubrovniku uvjetovana je poznatom činjenicom da je Dubrovnik od 1815. do 1918. godine bio pod austrijskom vlašću u sklopu Dalmacije kao krunske zemlje u sastavu Cislajtanijske, pa tako i pod izravnom upravom bečkog dvora. Na temelju novopronađenih dokumenata donose se iscrpni podatci o funkcioniranju tadašnje uprave, osobama koje su bile djelatne na pojedinim projektima te detaljni opisi intervencija u gradsko tkivo koje su zauvijek preoblikovale neke od poznatih dubrovačkih urbanističkih zona.

„Dugo” 19. stoljeće pod austrijskom upravom donijelo je Gradu brojne novine. Jačanje civilnog društva i građanske kulture, društveno-ekonomske promjene uvjetovane modernizacijskim procesima u kojima su sudjelovali dosad nepoznati i neprepoznati pojedinci u službi upravnih tijela, mahom inženjeri koji dolaze s raznih strana Monarhije i domaći koji se vraćaju s politehničkih škola u Beču i Grazu, u ovoj su knjizi imenovani kao zaslužni pojedinci u sveukupnom kreiranju jedne epohe koja se ne može ocijeniti kao stagnacija, nego kao razvojni put analogan mediteranskomu i cjelokupnom europskomu okruženju u osvitu suvremenog doba.

Razdoblje 19. stoljeća prepoznato je kao doba modernizacije koja je prožela cjelokupan europski prostor. Brzi razvoj novih tehnologija i njihova primjena zamjetni su na svim poljima ljudske djelatnosti, čime je potaknut dotad nezabilježen civilizacijski odmak prema tehnološkom društvu. Začetnici tih promjena proizlaze iz redova tzv. tehničke inteligencije, odnosno školovanih inženjera različitih tehničkih i prirodoznanstvenih struka čija se nazočnost „na terenu” očitovala na projektima civilne građevinske djelatnosti. U arhivskim dokumentima koji se odnose na upravu za javne građevine upisana su imena brojnih tehničara i inženjera koji su bili djelatni na izgradnji javnih objekata u Dalmaciji. Prvi okružni inženjer za

dubrovačko područje bio je Lorenzo Vitelleschi, imenovan 1816. godine. Spominju se građevni inženjeri Marino Boriani, Vincenzo Polli, Marco Nonveiller, Michael Gillhuber, Luigi Vincenzo Pederzolli i dr., stručnjaci školovani na kvalitetnim politehničkim studijima uglavnom u Beču i Padovi.

Urbanistički i arhitektonski zahvati koji su uslijedili tijekom austrijske uprave u Dubrovniku dosad nisu bili u fokusu istraživača te su podatci prikupljeni i interpretirani u ovoj knjizi potpuna novina u poznavanju dubrovačke povijesti. Nove spoznaje o graditeljskim projektima koji su pridonijeli modernizaciji Dubrovnika i njegova priključenja civilizacijskim dosezima toga vremena svjedoče da je austrijska vlast posebnu pozornost dala izgradnji luka i lukobrana/valobrana, svjetionika i cjelokupne pomorske infrastrukture.

Kako bi se mogla spoznati specifičnost dubrovačke situacije, bilo je potrebno osvrnuti se na urbane transformacije mediteranskih gradova, od Barcelone i Marseillesa, preko Genove i Trsta do gradova jadranske Hrvatske. Rušenje obrambenih bedema, gradnja novih gradskih prometnica i probijanje željeznice kao simbola novog doba koje donosi bolju povezanost, postali su imperativi razvoja. Vlak je do Dubrovnika došao 1901. godine, a 1910. Grad je dobio i tramvajsku liniju. Stara je gradska luka gradnjom nove luke u Gružu izgubila na značenju, međutim, dobiva nov sadržaj kao riva, šetnica i kupalište, u skladu s novim navadama građanskog društva. Porporela kakvu poznajemo, rezultat je pozorna planiranja koje je poštivalo mjerilo i zadanu scenografiju dubrovačke povijesne jezgre. Drugi važan inženjerski zahvat bila je izgradnja nove prometnice sa sjeverne strane zidina, koja spaja Vrata od Pila s Vratima od Ploča. Nova komunikacija trebala je rasteretiti drevnu Placu, Stradun, koji je dotad bio glavna prometnica između istoka i zapada. Pozornim miniranjem stijena podno kule Minčete probijena je nova cesta, a nasipani prostori Pila i Ploča planirani su kao javni gradski perivoji.

Strogi propisi austrijskih vlasti povezani s komunalnim djelatnostima te osviještenost domaćeg stanovništva o vrijednostima baštinjenog prostora i neponovljiva Grada, rezultirali su urbanim intervencijama koje nam se danas čine potpuno logičnim i gotovo sraslim u cjelovitu sliku poznatih dubrovačkih vizura. Za razliku od ostalih mediteranskih gradova koji su u procesu modernizacije rušili svoje obrambene zidine, Dubrovnik ih je uspio u cijelosti sačuvati kao zalag budućemu vremenu, koje mu tu mudru odluku danas višestruko nagrađuje.

Knjiga sadržava tri glavna poglavlja: I. *Povijesni pregled*, II. *Tehnička inteligencija u Dubrovniku* i III. *Arhitektonsko-urbanističke preobrazbe Dubrovnika tijekom austrijske uprave*. Bogat slikovni prilog sadržava planove, nacрте, preslike dokumenata i arhivske fotografije prikupljene u fondovima Državnog arhiva u Dubrovniku (HR-DADU) i Austrijskog državnog arhiva – Ratnog arhiva (AT-OeStA), od kojih se većina prvi put objavljuje. Ovom je knjigom znatno prošireno poznavanje

dubrovačke povijesti, posebice urbanističkog i graditeljskog razvitka u doba Monarhije, važna i zanimljiva razdoblja koje je dosad bilo u sjeni „zlatnog doba” Dubrovnika 15. i 16. stoljeća te velikih promjena koje su u gradskom tkivu uslijedile nakon potresa 1667.

Irena Kraševac